

УДК 94 (477): 27 – 337: 342.8

**Андрій Кліш****ХРИСТИЯНСЬКІ СУСПІЛЬНИКИ ТА ВИБОРЧА РЕФОРМА  
1907 Р.**

*Висвітлюється ставлення українських християнських суспільників щодо проведення реформи виборчого законодавства до Віденського парламенту у 1907 р. Розкрито їх роль у боротьбі українців за свої національні й політичні права і свободи у Австро-Угорській монархії.*

*Ключові слова: християнські суспільники, вибори, реформа, парламент, депутат.*

Однією із найважливіших питань для українців на початку ХХ ст. стало проведення нової виборчої реформи і запровадження справедливого, загального виборчого права.

26 вересня 1905 р. молодочехи, соціал-демократи та інші прихильники повної демократизації виборчого права внесли на розгляд парламенту чотири пропозиції з вимогою введення загального виборчого права. Таку ж пропозицію внесли й українські депутати, яку підписали Ю. Романчук, О. Барвінський, Є. Пігуляк, А. Гладишовський, В. Яворський, А. Кос, М. Король, М. Василько, один чеський та шість польських депутатів. У ній зазначалося, що діючі виборчі правила не відповідали умовам часу, а парламент “не може вважатися за дійсний вираз загальної волі народу” [2, с. 132]. Проте, 6 жовтня 1905 р. зазначені пропозиції відхилено на засіданні парламенту.

На думку Франца Йосифа I, поширення загального виборчого права призведе до зміцнення конфесійних та соціальних масових партій, послабить націоналістичні групи та пом'якшить міжнаціональні конфлікти, що перешкоджали нормальній роботі парламенту [2, с. 133].

Упродовж 1906 р. тривали складні переговори щодо виборчої реформи, в ході яких урядовий законопроект здобув запевнення щодо підтримки більшості депутатів.

Згідно, із законопроектом, до складу парламенту входило 516 депутатів, у т. ч. 109 – представляло Галичину та 14 – Буковину.

Активним виборчим правом наділялися чоловіки, які досягли 24 років, були громадянами Австро-Угорщини, мали не менше річний ценз осілості. Натомість пасивним виборчим правом наділялися

чоловіки, які досягли 30 років та були щонайменше 3 роки австрійськими громадянами.

У виборчих округах обирали, як правило, одного депутата, лише в Галичині утворено 34 округи одномандатних (міста) та 36 двомандатних округів (містечка та села). У цих округах для обрання першого депутата потрібно отримати 50 % від усіх голосуючих плюс один голос, а для другого – лише 25 %.

Українські депутати засудили цей законопроект.

У листопаді 1906 р. зазначений законопроект внесено на розгляд парламенту [18, с. 36].

Упродовж кінця 1906 – початку 1907 рр. цей законопроект схвалено обома палатами парламенту та затверджено цісарем [2, с. 135].

Слід зазначити, що християнські суспільники, як і решта українських партій, підтримали впровадження загального виборчого права, вбачаючи у цьому можливість для збільшення українського парламентського представництва [14; 19]. На шпальтах їх часопису неодгразово з'являлися публікації щодо подій, пов'язаних із впровадженням реформи. Зокрема, значну увагу приділено ставленню поляків щодо виборчої реформи. О. Барвінський зазначав, що Польське коло було основним опонентом суспільних змін у Австро-Угорській монархії, намагаючись не допустити розширення національно-політичних прав українців [3].

Взагалі християнські суспільники зазначали на доволі шовіністичних поглядах більшості польських політиків, які на український народ дивилися як на “меншевартний” [6].

Польське коло виступало за те, щоб із розширенням виборчих прав паралельно зміцнювалося місцеве самоврядування та збільшувалися повноваження Галицького сейму. Натомість, О. Барвінський зазначав, що таке зміцнення автономії неможливе до тих пір, поки у Галицький сейм “не стане на становищі повної рівноправності і признання національних і мовних прав руского народу” [15].

У часописі “Руслан” О. Барвінський проаналізував ставлення до виборчої реформи та українсько-польських взаємин гр. К. Шептицького та В. Козловського. Зокрема, очільник християнських суспільників зазначив, що гр. К. Шептицький, вказуючи на українсько-польське порозуміння, т.зв. *Modus vivendi*\*, не наводить шляхів його досягнення. Автор допису відмітив, що поляки не розуміли та не

---

\* *Modus vivendi* (від лат. *modus* – спосіб і лат. *vivendi* – жити) – латинська фраза, що означає згоду сторін співіснувати з різними поглядами на певний об'єкт незгоди.

визнавали того, що галицькі українці вимагають рівноправності та національно-культурного поступу. Натомість, польські політики вважали, що заснуванням кількох гімназій чи інших інституцій можна “раз на все вдоволити потребам руского народу” [16, с. 2].

У відповідь В. Козловському, О. Барвінський зазначав, що офіційної домовленості між поляками та українцями ніколи не існувало, а т.зв. “нова ера” була ініційована Віднем [16, с. 2].

О. Барвінський зазначав, що новим виборчим законом австрійська влада намагалася послабити міжнаціональні суперечки, зосередившись на соціально-економічних питаннях. Натомість, це спровокувало розквіт націоналізму, нетерпимості та ненависті між народами і політичними партіями. Поляки, як зазначав О. Барвінський, “змагалися до відокремлення Галичини та повної верховлади над українським народом. Загорілість і нетерпимість усього українського вважалася у Поляків основою патріотизму” [12, арк. 9]. Натомість українці витрачали усі на взаємне поборювання поляків.

Попри те, християнські суспільники застерігали від зловживань на виборах щодо неграмотних громадян. Вони закликали “Просвіту” та РПТ у найстисліші терміни zorganizувати роботу щодо розяснення правил поведінки на виборчих діяльницях для такої верстви населення [9].

Християнські суспільники звертали увагу на пасивність українських депутатів щодо відстоювання власних вимог у справі виборчої реформи. У той час коли німецькі, польські, чеські представники проводили переговори у Відні, щодо кількості та поділу виборчих округів, українці обмежувалися лише маніфестаціями на користь загального, безпосереднього, рівного та таємного голосування [4].

Окрім того, християнські суспільники критикували українських депутатів, які не зверталися зі своїми пропозиціями щодо виборчої реформи до галицького намісника, знаючи, що “Відень опирає ся головню на предлогах краєвих начальників” [17]. Окрім того, О. Барвінський дорікав українським депутатам нездатністю шукати союзників у стінах парламенту для вирішення нагальних проблем власного народу, в т.ч. внесення змін до виборчого законодавства [8].

О. Барвінський мав намір балотуватися у виборчому окрузі, що охоплював Бродівщину, Радехівщину, Сокальщину та Зборівщину. Традиційно він намагався залучитися підтримкою духовенства, однак безуспішно. Окрім того, частина священників, котра підтримувала О. Барвінського, вважала запізнілим висунення його кандидатури, у

зв'язку із тим, що перед цим висунено кандидатуру представника НДП Є. Петрушевича.

Напередодні виборів О. Барвінський відмітив деструктивну роль москвофілів та радикалів в українському політичному русі. Зокрема, він відзначав, що москвофіли висували кандидатів, не здатних до парламентської роботи, з однією метою – щоб мандат не отримав представник НДП. Натомість, радикали без погодження з “Народним комітетом” виставляли кандидатами, за висловом О. Барвінського, “пусто мельників і ревунів” [12, арк. 11].

Такі дії москвофілів та радикалів викликали осуд у середовищі націонал-демократів. Напередодні виборів один з очільників НДП Ю. Романчук на шпальтах часопису “Діло” виступив із заявою, які завдання стоять перед новообраними депутатами та які задатки повинен мати народний обранець. Також він зазначав, що з колишніх депутатів Д. Кулачковський та О. Барвінський “були б добрим набутком у новій раді” [12, арк. 13].

Християнські суспільники позитивно сприйняли таку заяву. Зокрема, О. Барвінський робив висновок, що лідери НДП Ю. Романчук та Т. Окуневський зрозуміли, що “не демагогічними окликами, бундучністю, якою визначалися о.посол Яворський з Самбірщини, котрий думав, що простаковатистю, або редактор “Гайдамаків” Мих. Петрицький, що пустомельством і лепетаннем язиків, зуміємо осягнути якісь успіх, але поважною роботою в комісіях, до чого треба позитивного досвіду і знання, можемо довести до поправи нашого народного положення” [12, арк. 14].

Внаслідок виборів 1907 р. до австрійського парламенту галицькі українці здобули 27 мандатів. Зокрема, депутатами стали націонал-демократи Ю. Романчук, Є. Олесницький, К. Левицький, Т. Окуневський, Г. Цеглинський, Є. Петрушевич, О. Колесса, С. Дністрянський, В. Охримович, Є. Левицький, Т. Войнаровський, Д. Стахура, С. Онишкевич, В. Будзиновський, Й. Фолис, М. Петрицький, Т. Старух, радикали К. Трильовський, Л. Бачинський, М. Лагодинський, москвофіли М. Король, В. Давидяк, В. Курилович, Д. Марков, М. Глібовицький соціал-демократи С. Вітик і Я. Остапчук. Окрім того, було обрано ще п'ятьох українців з Буковини – М. Василько, Є. Пігуляк, І. Семака, А. Лукасевич та М. Спину [1, с. 4–5].

Аналізуючи результати виборів, О. Барвінський констатував факт, що значна частина новообраних депутатів не була здатна до парламентської діяльності [12, арк. 14]. У тому, що нова виборча реформа не принесла для українців значних здобутків, він покладав

вину, насамперед, на “вужкоглядну” політику “Руського парламентського клубу” [11, арк. 976].

Найкращим зразком ставлення і християнських суспільників і їх лідера до падіння професійного рівня української політики є “Допис з Брідщини” в часописі “Руслан” під час виборчої кампанії до Державної ради в 1907 р. Ці вибори вперше відбувались згідно засади загального, рівного і прямого голосування, що лише збільшувало роль сучасних методів здобуття популярності. Автор допису зазначав, що: “Деякі... закидують п. Барвінському, що не робить за собою жадних кроків, не журить ся про вибори і навіть не покаже ся в свій округ. Та на се я відповідаю тим панам, що п. Барвінський тому сорок літ робив тоту саму роботу, що они тепер, “розрухував нарід”, ба але далеко краще, бо не горлав за власним мандатом по вічах, але закладав читальні, їздив з вітчитами і рефератами по цілій Тернопільщині, а навіть заглядав і в брідский повіт. Нехай наші кандидати хоть половину сего часу, хоть яких двацять рочків “порухають” нарід, то справді будуть могли мати оправдані претенсії до мандату. Колиб такі піоніри нашої народної справи, як пп. Романчук або Барвінський... мусіли еще товчи ся по селах та місточках, по страшних, розмоклих дорогах, серед стужі і вохкості промовляти до зборів, нарушуючи свое здоровле та виставляючи часто свої сиві голови на очайдушні атаки і поругане молоденькими агітаторами... то було би соромом не тільки для них, але і для нас, виборців, що ми еще потребуємо агітації, щоби нас освідомити: хто є Барвінський або Романчук” [7].

Таким чином, християнські суспільники позитивно поставилися до впровадження загального виборчого права, що безумовно сприяло формуванню українського громадянського суспільства в Галичині. Але вони виявилися неготовими до масовості політики і не змогли пристосуватися до нових політичних реалій.

#### **Список використаних джерел**

1. *Баран А. В.* Виборча кампанія у Галичині до австрійського парламенту у 1907 р. : перебіг та результати // Часопис Академії адвокатури України. № 16. 2012. С. 1–6.
2. *Баран А. В.* Діяльність депутатів-українців в австрійському парламенті (1897–1918 рр.): історико-правове дослідження : дис ... кандидата юридичних наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Національний університет “Львівська політехніка”. Львів, 2013. 229 с.
3. *Виборча* реформа а польське коло // Руслан. 1905. Ч. 257.
4. *Виборча* реформа а русини // Руслан. 1905. Ч. 251.
5. *Виборча* реформа т. зв. демократів польских // Руслан. 1905. Ч. 231.

6. Відгомін заяви бар. Гавча про виборчу реформу // Руслан. 1905. Ч. 259.
7. Дотись. З Брідщини // Руслан. 5 (18) квітня 1907. Ч. 78.
8. Друге читанє закона про виборчу реформу // Руслан. 1906. Ч. 236.
9. Загальне право виборче а неграмотність між руским народом // Руслан. 1906. Ч. 30.
10. Кліш А. Б. Між політикою та релігією: суспільно-християнський рух у Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.: Монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 458 с.
11. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Відділ рукописних фондів і текстології. Ф. 135. Од. зб. 51.
12. Там само. Од.зб. 52.
13. Нові змаганя противників виборчої реформи // Руслан. 1906. Ч. 251.
14. О виборчу реформу в Австрії // Руслан. 28 жовтня (10 листопада) 1905. Ч. 242.
15. Парляментарна сесия для виборчої реформи // Руслан. 1906. Ч. 17.
16. Польські послы більшої власности про виборчу реформу і про руску справу // Руслан. 1906. Ч. 77.
17. Розправа над виборчою реформою // Руслан. 1906. Ч. 42.
18. Цюцюра Т. Б. Боротьба українців у віденському парламенті за загальне виборче право і національну автономію (зокрема в роках 1905–1907) // Український історик. Нью-Йорк–Торонто–Мюнхен. 1980. Вип. 1–4 (65–68), рік ХVІІ. С. 23–44.
19. Що дальше робити? // Руслан. 26 листопада (9 грудня) 1906. Ч. 261.

**Andriy Klish**

#### **CHRISTIAN SOCIALS AND ELECTORAL REFORM OF 1907**

*The article highlights of Ukrainian Christian socials towards the conduct of electoral legislation reform to the Viennese Parliament in 1907. Revealed their role in the struggle of Ukrainians for their national and political rights and freedoms in the Austro-Hungarian monarchy.*

*Keywords: Christian socials, elections, reform, parliament, deputy.*